

surname, he could not have any rights to his property; 3. Illegal child had an education to mother's religion until 14 years old; 4. Illegal mother had a right to adopt another children's in contrast to legal mother.

Key words: illegitimate relationship, extramarital paternity, maternity extramarital, legitimate children, the permissibility of marriage, parental authority, alimony, paternity and the rights illegitimate father.

Стаття надійшла 24 квітня 2016 р.

УДК 364.422-054.73"1971/1921"

Д. О. Паробок

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ ТА ПЕРЕМІЩУВАНИМ ОСОБАМ В ДОБУ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 рр.)

Досліджено зусилля українських урядів доби Визвольних Змагань 1917–1921 рр., спрямовані на надання фінансової допомоги біженцям та переміщеним особам, зокрема правове регулювання вказаних питань. Проаналізовано історичний досвід надання допомоги біженцям.

Сформовано практичні рекомендації для сучасних українських владних структур щодо надання фінансової допомоги біженцям та переміщеним особам із урахуванням історичного досвіду вирішення нормативно-правового регулювання таких питань.

Ключові слова: Визвольні Змагання 1917–1921 рр., українське законодавство доби Визвольних Змагань, біженці, історичний досвід правового регулювання допомоги біженцям, фінансова допомога.

Постановка проблеми. Актуальність статті не викликає сумнівів. Внаслідок російської анексії Криму (2014 р.) та створення т. зв. Луганської та Донецької Народних Республік кількість українських громадян, які вимушено покинули свої домівки, перевищила влітку (червень) 2015 р. 2 мільйони осіб. Україна стала дев'ятою країною у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб, повідомив офіс ООН із координації гуманітарних зусиль. За даними офісу, в Україні зареєстровані понад один мільйон триста тисяч вимушених переселенців, ще більш як мільйон осіб виїхали за кордон, здебільшого, до Росії. Україна поступово перетворюється з держави, через яку проходили міграційні шляхи, на державу, яка постачає біженців до сусідніх країн.

Ці цифри оприлюднило Управління ООН з координації гуманітарних питань [1].

Станом на березень 2016 р., за деякими підрахунками, лише в Україні зареєстровано 1 мільйон 750 тисяч внутрішніх переселенців.

Допомога цим вимушеним біженцям – психологічна, моральна, фінансова, медична тощо є безперечним обов'язком України, її влади, суспільних та громадських організацій, усіх громадян.

Стан дослідження. Питаннями соціального забезпечення в Україні в період Визвольних Змагань 1917–1921 рр. (включаючи й соціальне забезпечення біженців та переміщених осіб) займалися такі відомі українські учені, як С. Коник, Б. Андрусишин, П. Гай-Нижник, О. Грибенко, Ж. Дзейко, Н. Єфремова, Г. Журбелюк, О. Копиленко, С. Кульчицький, С. Мякота та інші.

Питання становлення та розвитку права соціального забезпечення у післяреволюційній Росії досліджували також зарубіжні дослідники: Л. Соловйова, Є. Пантюхіна, М. Фірсова, Е. Студенова, О. Холостова та ін.

У 2013 р. у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна захищено докторську дисертацію, присвячену проблемі біженців в Україні періоду Першої світової війни [2]. Про допомогу української громадськості в Польщі біженцям з Великої України писав М. Павленко [3].

Проблема у (визнаємо, доволі вузькому) розрізі правового регулювання фінансового забезпечення потреб біженців, здійснюваного українськими урядами доби Визвольних Змагань 1917–1921 рр., наразі не розглядалася.

Метою статті є осмислення та аналіз історичного досвіду України з надання допомоги великій кількості внутрішніх біженців, пов'язаного насамперед з часами Першої світової війни (1914–1918 рр.), а також громадянської війни 1917–1921 рр., яка в Україні відбувалась у формі Визвольних Змагань за незалежність і державний суверенітет. Цей історичний досвід бажано розглянути ретельніше, дати йому належну оцінку, зокрема й не лише фінансову, але й правову. Можливо, ті чи інші аспекти цього досвіду виявляться придатними в нових історичних умовах – у плані практичних рекомендацій сучасній українській владі.

Виклад основних положень. Сформована у березні 1917 р. Центральна Рада та її виконавчий орган – Генеральний секретаріат, утворений відповідно до Першого Універсалу в червні того ж року, тривалий час не мали яких-небудь серйозних власних коштів. Суми, якими оперував Генеральний секретаріат фінансів, були мізерними.

Відтак наприкінці серпня 1917 р. увесь бюджет Генерального секретаріату становив 58255 рублів, в тому числі на Генеральний секретаріат фінансів було виділено аж 4000 рублів [4, с. 273]. Кошти витрачалися насамперед на забезпечення діяльності апарату Центральної Ради та Генерального Секретаріату, натомість фінансування гуманітарних програм (зокрема й питань допомоги біженцям) з огляду на брак коштів відкладалося на невизначений час.

На другу половину серпня 1917 р. припадає фінансовий скандал навколо «фінансів України»: надходження на адресу М. С. Грушевського 100000 рублів з Нью-Йорка через місцевий Механік-Метальбанк. Ф. Керенський відразу ж назвав ці кошти «30 сребрениками». Втім, де-юре кошти були благочинними і призначалися на потреби біженців із Західної України.

Мала рада доручила Генеральному секретаріату «прийняти ці гроші і віддати по призначенню» [5, с. 263].

Досліджуючи добу Визвольних Змагань, розглянемо інший аспект питання. Уперше після компромісу між Центральною Радою та Тимчасовим Урядом, закріпленого у Другому Універсалі та «Тимчасовій інструкції ...» (липень 1917 р.), Мала Рада розпочала конфронтацію з петроградськими властями. І приводом для конституційно-правового конфлікту слугувала проблема фінансування проблеми біженців в Україні власне українськими – формально автономними – властями без влади загальнодержавної, петроградської.

Проголошення Третього Універсалу Центральної Ради 7 (20) листопада 1917 р., менше ніж через два тижні після більшовицького перевороту в Петрограді, означало початок нового етапу Визвольних Змагань. Реакцією центральних властей нової більшовицької Росії стала первісно фінансова блокада Києва, а згодом – так звана перша українсько-більшовицька війна.

4 (17) грудня 1917 р. Рада народних комісарів Росії надіслала ультиматум Українській Центральній Раді за підписами Володимира Леніна і Льва Троцького було висунуто вимогу легалізувати збільшовизовані військові частини і підрозділи в Україні й припинити їхнє роззброєння. Звучала погроза, що в разі невиконання вимог російський радянський уряд вважатиме Центральну Раду відвертим супротивником. 5 (18) грудня 1917 р., не дочекавшись відповіді від українського уряду, Рада народних комісарів Росії постановила вважати Українську Центральну Раду своїм ворогом. Головнокомандувачем радянських військ проти України було призначено В. Антонова-Овсієнка.

Центральна Рада та її Генеральний Секретаріат уже в грудні 1917 – січні 1918 рр. «зіткнулися» з проблемою внутрішніх біженців,

змушених рятуватися від більшовицької навали. На початку 1918 р. Генеральний Секретаріат прийняв постанову про виділення «на організацію помічі втікачам (біженцям. – Д. П.)» 1 мільйона рублів [6] – суми, на той час «астрономічної», якщо враховувати, що на 20 грудня 1917 р. у касі контрольованого Генеральним Секретаріатом Українського Державного банку було 40 тис. рублів, і лише 21 грудня надійшли перші 4 мільйони, а 22 грудня – ще 5 мільйонів [7, с. 20]. Тобто – щойно в уряді формально «автономної» (до проголошення IV Універсалу) УНР з'явилися перші великі суми, питання надання фінансової допомоги біженцям почало вирішуватися на найвищому і найбільш серйозному рівні.

У добу Гетьманату допомога біженцям здійснювалася дещо неохоче. Адже біженцями здебільшого були представники заможних верств Великої Росії, змушених рятуватися від більшовицького режиму на території відносно безпечної Української Держави. Ці люди зазвичай мали власні фінансові ресурси, які перевищували потреби виживання у нових умовах. А надто ці банкноти та акції стрімко знецінюваних російських емісій були непосильним тягарем для української фінансової системи, яка прагнула до повного відділення від російського «материка».

Гетьманська адміністрація, схоже, уже в травні 1918 р. планувала повну ізоляцію від колишньої загальноросійської фінансової системи. Як повідомляла зарубіжна (австрійська) преса: «З Києва повідомляють: всі українські приватні банки збирають ся на днях у Києві для нарад у справі відділення філій російських банків від їх центрів в Росії й злуки їх в одну українську банкову організацію» [8]. Зрозуміло, що без сприяння влади Української Держави така однострійність українських банків була б важко досяжною.

На нашу думку, намагання Української Держави ізолюватися від російської валютної системи диктувалося не лише ідеологічними міркуваннями (після 7 листопада 1917 р. російським друкарським верстатом керував більшовицький уряд), але й знеціненням рубля на світових ринках. На червень 1918 р. в нейтральній Швейцарії за російський «царський» рубль (паперовий) давали лише 60 сантимів, тоді як у довоєнні часи він вартував $2\frac{3}{4}$ франка [9], тобто російська грошова одиниця знецінилась приблизно у 4,5 рази.

Дореволюційний російський рубль надходив в Україну двома каналами – через втікачів з Радянської Росії, які тисячами наповнювали відносно спокійну гетьманську Україну, та через більшовицьку грошову інтервенцію – Москва підтримувала свою українську агентуру великою кількістю колишньої царської валюти, яка на території

РРФСР втрачала можливості для обігу. Захопивши кліше та запаси банкнотного паперу, влада РРФСР продовжувала таємно здійснювати емісію «старих» грошових знаків для внутрішніх та закордонних потреб. Чи можна було боротися з цією «старо-валютною» інтервенцією? За умови обмеження емісії української валюти та законодавчого встановлення обов'язковості платежів у Державну скарбницю (податки, зовнішні митні збори, судові мита) виключно в українській грошовій одиниці, владі, ймовірно, вдалось би підтримувати високий курс вітчизняного карбованця та довіру населення до нього. Це, своєю чергою, сприяло б витісненню російського рубля як валюти непевної і нестійкої. За умови застосування адміністративного важеля (примусового обмінного курсу російського рубля різних емісій, встановлення обов'язкового характеру сплати державних податків у національній валюті, заборони застосування російської валюти та цінних паперів в якості стабілізаційного фонду приватних банків тощо) процес витіснення російської валюти з внутрішнього обігу Української держави міг би значно пришвидшитись.

Насамперед російські «біженці» (фактично ж – економічні емігранти) намагалися позбавитися найбільш непевних фінансових інструментів, зберігаючи «до кращих часів» золото та тверду валюту, найперше невоюючих держав. Якщо говорити про суто російські емісії, то традиційно більш «твердими» вважались царські гроші – найважчі для підробки. Меншою довірою користувались керенки та регіональні грошові емісії (хоча тут був виняток – фінська марка). Одночасно тримачі намагалися якнайшвидше позбутися тих цінних паперів, гарантами відшкодування яких виступали уряди, які втратили легітимність.

Це вимагало від фінансових установ Української Держави швидкої та адекватної реакції. На початку липня 1918 р. Державний Банк розіслав регіональним відділенням телеграму за № 549/2, датовану 5-м числом (у місцеві контори і відділки надійшла кількома днями пізніше. – Д. П.), підписану директором Держбанку В. Ігнатовичем: «Пропоную вам негайно безумовно припинити всі платежі (.) біжучі рахунки та інше облігації позички волі» [7, с. 162]. На нашу думку, цим регулятивним документом готувалася масштабна акція – відділення України від загальноросійської фінансової системи, яка перебувала у стані розладу.

26 липня в. о. керуючого Державним Банком В. Ігнатович розпорядчою телеграмою за № 3942/2 повторно наказав місцевим структурам ДБ припинити грошові перекази на інституції Російського Державного Банку [7, с. 175]. Ця ж вказівка була продубльована

за тиждень, 31 липня: «2. Переказів на інституції Російського Державного Банку не повинно прийматися» [7, с. 176].

Цим же документом припинявся обмін населенню та фінансовим установам зношених купюр іноземних емісій шляхом їх погашення.

Що стосується зношених російських купюр, то окремим розпорядженням Державного Банку (без дати, орієнтовно – кінець липня 1918 р. – Д. П.) їх обмін на нові грошові знаки «3. (...) тимчасово обмежений через брак у касах місцевих інституцій Державного Банку та Скарбниць загалу грошових знаків». Натомість «4. Обмін українських старих грошових знаків, котрі відповідають умовам платности, на годящі вільно, робиться в усіх установах Державного Банку та скарбницях» [7, с. 176]. На нашу думку, цей регулятивний документ мав на меті не лише зменшення невігідних для української фінансової системи обмінних операцій, але й зміцнення довіри до національної валюти, незалежно від емітента (Центральної Ради (Першої УНР) чи Української Держави П. Скоропадського.

Згідно з ухваленим в серпні 1919 р. Законом, заборонялося ввозити в Україну зобов'язання Державної скарбниці Росії. Обмежувалася також кількість грошових знаків та так званих процентових російських паперів, які дозволялося ввозити емігрантам. Сума ця становила 10 тисяч рублів на одну особу, або 20 тисяч на сім'ю [10, с. 404].

Власті Української Держави, зокрема, обмежили обіг 5% зобов'язань російського Державного казначейства номіналом у 1000, 10 000, 25 000, 50 000 і 500 000 рублів. 18 вересня 1918 р. Міністерство фінансів ухвалило рішення про вилучення цих зобов'язань у спосіб їх штемпелювання в установах Державного банку. Від жовтня припинявся обіг купонів російських цінних паперів вартістю вище 25 рублів [11, с. 233].

Усі ці заходи, на нашу думку, мали на меті обмежити притік російських біженців в Україну, оскільки їхня валютна інтервенція, здійснювана цінними паперами «сміттевого (термін фінансового права) рівня», загрожувала становленню економіки незалежної Української Держави, якою себе позиціонував Гетьманат аж до листопада 1918 р.

На допомогу Гетьманату могли розраховувати лише перемішувані особи з числа мешканців власне українських територій. Відтак у червні 1918 р. Рада Міністрів асигнувала з коштів Державної Скарбниці «на утримання й лічення інвалідів, що повертаються з полону» аж 2 мільйони карбованців [12].

Крах режиму Гетьманату і прихід до влади Директорії, супроводжуваний актом Злуки 22 січня 1919 р., означав посилення соціальних

начал в економічному житті України, включаючи й питання фінансової допомоги біженцям.

Директорія від початку своєї діяльності надавала посильну допомогу безпритульним дітям та сиротам. Зокрема на початку 1919 р. уряд Директорії «заопікувався галицькими сиротами і призначив півтора мільона карбованцями на основанне харчових стацій для голодних дітей» [13].

Втеча Директорії з Києва та тяжкі бої весни–осені 1919 р. відтермінували питання правового регулювання проблеми біженців та фінансового забезпечення їхніх потреб. Фактично у становищі біженців з України внаслідок одночасних більшовицького, польського та денікінського наступів опинилася уже влада УНР та ЗУНР. Збільшували кількість біженців члени їхніх родин, сімей вояків армії УНР та УГО тощо.

14 липня 1920 р., перебуваючи у м. Станиславові (нині – Івано-Франківськ) Рада Народних Міністрів УНР постановила «асигнувати в розпорядження міністра Збройних Сил 1 мільйон карбованців для видачі (цієї суми. – *Д. П.*) горожанському комітету м. Львова на допомогу біженцям з Наддніпрянської України» [14, с. 194]. Це була доволі значна, навіть як на той час, сума. Проте призначалася вона для «біженців з Наддніпрянської України», під якими вочевидь розумілися насамперед члени родин достойників з проводу УНР та інші особи, які мали усі підстави побоюватися репресій з боку Радянської влади. Тобто маємо приклад самопомоги властей Директорії родичам і колегам діячів Директорії.

3 серпня 1920 р. в польському м. Тарнуві Рада Народних Міністрів УНР приймає Закон «Про встановлення тимчасових правил про призначення пенсій та допомог бувшим служачим державних установ Української Народної Республіки або родичам цих служачих» [14, с. 214]. Фактично йшлося про ту ж категорію «біженців» – колишніх чиновників УНР, змушених рятуватися від червоної загрози.

Того ж дня ухвалено законопроект «Про встановлення тимчасових окладів платні в польській валюті для евакуйованих з території УНР служачих центральних і військових установ УНР» всіх відомств [14, с. 213]. Тут уже йшлося про чиновників діючих, які під категорію «біженців» формально не підпадали, але – якщо врахувати, що більшість з них евакуювалися з Наддніпрянщини разом з членами родин, яких можна з усіма підставами біженцями вважати – то матеріальне становище останніх внаслідок прийняття вказаного Закону дещо поліпшувалося.

6 серпня 1920 р. Рада Народних Міністрів ухвалила Постанову про виплату евакуаційної допомоги урядовцям державних централь-

них установ [14, с. 215]. Вважаємо, що і у цьому разі покращувалося матеріальне становище специфічної категорії біженців – членів родин урядовців УНР.

20 серпня 1920 р., перебуваючи у все тому ж польському Тарнові, Рада Народних Міністрів приймає ухвалу по створення комісії по опікуванню українськими біженцями. До складу Комісії увійшли представники міністерства фінансів, міністерства здоров'я і опікування та Державного контролю. Уряд асигнував з коштів Державної скарбниці 150 тисяч польських марок на допомогу українським біженцям [14, с. 227].

Востаннє виплати суттєвих сум (політичним) біженцям власті УНР здійснили влітку 1921 р., коли – внаслідок складних обставин – було здійснене радикальне скорочення державного апарату: «По всіх Міністерствах – писало на початку серпня 1921 р. емігрантське видання, що виходило у Празі, – проведено скорочення штатів (.) дістають заштатні утримання по закону «про звільнення за штат»» [15]. Далі біженці залишилися наодинці зі своїми проблемами – фінансові можливості УНР були вичерпані, а частково – й розікрадені (як це трапилося в посольстві УНР в Румунії).

Не вдалося й звільнити депозити УНР в Берлінському, Будапештському та Віденському банках. Йшлося про доволі значні суми – але чисто номінально, оскільки в основному це була валюта переможених держав – Німеччини та Австро-Угорщини.

Місія голови дипломатичних місій УНР у Швейцарії та Італії, фактичного розпорядника закордонних коштів Республіки, барона М. Василька до Парижу (літо 1921 р.) з метою вирішення цього питання виявилася провальною.

Питаннями матеріального забезпечення українських цивільних емігрантів та надання їм правової допомоги, – вказує М. Павленко, – активно займався уряд УНР в екзилі, зокрема його спеціальний структурний підрозділ – Центральне бюро біженців із України (далі – ЦББ), розташований у Тарнові та його філія в Ченстохові. Центральне бюро біженців очолював Йосип Червинський, а його ченстоховське відділення – Антін Стрижевський. Скупчення значної кількості біженців із Наддніпрянської України у Галичині змушувало ЦББ висувати перед польською владою питання про необхідність створення там його відділень. Проте, намагаючись не допустити посилення української присутності у краї за рахунок новоприбулих, місцева польська адміністрація зволікала з їх відкриттям [3, с. 107].

Лише завдяки наполегливості керівництва ЦББ його філії почали функціонувати з червня 1921 р. у Тернополі і з липня в Гусятині.

Їх очолили відповідно Федір Сумневич і Роман Сідлецький [16]. Перед створеними філіями ставилося завдання не лише організації матеріальної допомоги і сприяння працевлаштуванню біженців, але й налагодження зносин з представниками польської місцевої влади у справах реєстрації і розташування українців, визначення їхнього правового статусу, організації юридичної допомоги тощо. Згодом певні функції Центрального бюро біженців з України перейшли до Українського центрального комітету, юридично оформленого у серпні 1923 р. Водночас продовжувало опікуватися вихідцями із України «Українське товариство допомоги збігцям з України та їх родинам» [3, с. 111].

Висновки. Серед важливих висновків та практичних рекомендацій для сучасних українських владних структур вважаємо за потрібне виокремити таке.

По-перше. Надання допомоги внутрішнім біженцям, включаючи й правовий бік питання, має здійснюватися негайно. Зокрема Центральна Рада та її Генеральний Секретаріат ухвалили рішення про надання об'ємної допомоги біженцям від російської агресії проти УНР протягом місяця після початку Першої українсько-більшовицької війни.

По-друге. Також надавана допомога повинна бути відділена від попереднього статусу біженця (державні чиновники УНР, члени їхніх сімей тощо). Тут привілеїї неможливі упринципі, оскільки усі громадяни держави мають для неї однакову цінність. Вважаємо, що Рада Народних Міністрів так званої Другої УНР у 1920–1921 рр. лише внаслідок різкого браку коштів не змогла дотримуватися де-факто принципу рівності громадян в питаннях надання фінансової допомоги.

По-третє. Що ж стосується біженців з сусідніх держав, які внаслідок тих чи інших обставин були вимушені покинути свої домівки і переселитися в Україну, бажано дотримуватися тих підходів, що їх здійснював режим Гетьманату стосовно біженців з революційної Росії. Допомога їм має надаватися виключно з врахуванням матеріального стану біженця, його здатності самостійно забезпечувати потреби своєї родини. Заможні «зовнішні» біженці повинні вирішувати свої фінансові проблеми самостійно, не розраховуючи у цьому питанні на обмежені українські ресурси.

По-четверте. Також з метою захисту вітчизняних виробників та/чи фінансистів для заможних «зовнішніх» біженців в Україні слід законодавчо установити низку обмежень, пов'язаних з вкладенням привезеного з собою капіталу в українську економіку. Бажано також перевіряти походження цього капіталу на предмет законності його походження.

Зауважимо, що на потреби біженців Центральна Рада використовувала благодійні кошти, зібрані в Сполучених Штатах Америки. Друга УНР з літа 1920 р. користувалася кредитом, наданим урядом Польщі, яка за рік до того окупувала територію ЗО УНР. Вважаємо, що при урегулюванні проблеми біженців (зокрема й з метою зменшення їх кількості) сучасна Українська держава не повинна апіорі відмовлятися від будь-якої матеріальної допомоги. Наприклад, протестувати проти «подвійної» виплати пенсійного забезпечення невоюючим мешканцям фейкових ДНР-ЛНР, здійснюваних де-факто за кошти російського бюджету. Адже таке фінансове вливання, попри усю свою ворожість до інтересів української державності, реально допомагає утримувати вдома тисячі потенційних біженців, збільшення яких на підконтрольні Українському уряду території додатково дестабілізуватиме обстановку у нашій державі.

---

1. Кількість біженців з України перевищила мільйон осіб – ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27105983.html>

2. Жванко Л. М. Перша світова війна: біженці в Україні (1914–1918 рр.): автореф. дис. на здоб. наук ступ. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Л. М. Жванко. – Х., 2013. – 40 с.

3. Павленко М. Допомога української громадськості в Польщі біженцям з Великої України (1921–1923) / М. Павленко // Проблеми слов'янознавства. – 2001. – Вип. 51. – С. 107–111.

4. Матеріали засідань Малої Ради (30 серпня 1917 р.) // Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2-ох томах. – К.: Наукова думка, 1996. – Том 1. 4 березня – 9 грудня 1917. – 589 с. (с. 272–273) (Док. 102)).

5. Матеріали засідань Малої Ради (18 серпня 1917 р.) // Українська Центральна Рада. – Документи і матеріали: у 2-ох томах. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 1. – 4 березня – 9 грудня 1917. – 589 с. – С. 262–264. (Док. 103).

6. Вістник політики, літератури й життя (Відень). – 1918. – Ч. 1–2. – 11 січня. – С. 20. – Вісті.

7. Гай-Нижник П. П. Український державний банк: історія становлення. Документи і матеріали (1917–1918 рр.) / П. П. Гай-Нижник. – К.: Цифра-друк, 2007. – 339 с.

8. Відродження України (Відень). – 1918. – Ч. 28. – 25 травня. – С. 4.

9. Відродження України. – 1918. – Ч. 37. – 9 червня. – С. 7.

10. Терлюк І. Я. Історія держави і права України / І. Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.

11. Скоморович І. Г. Історія грошей і банківництва: підручник / І. Г. Скоморович, С. К. Реверчук, Я. Й. Малик та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – К.: Атіка, 2004. – 340 с.

12. Вістник політики, літератури й життя. – Відень, 1918. – Ч. 25 (208). – 23 червня. – С. 392.

13. Український голос. Політико-економічний орган Перемиської України. – Перемишль, 1919. – Ч. 1. – 2 лютого. – С. 3.

14. Україна: Хроніки ХХ століття. – Рік 1920 / редкол. В. А. Смолій (гол.) та ін.; упор. О. Михайлова. – К.: НАН України; Інститут історії України, 2005. – 311 с.

15. Визволення. Громадсько-політичний, економічний та літературний тижневик. – Прага, 1921. – № 5–8. – 1 серпня. – С. 186.

16. ЦДАВО України. – Ф. 3323. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 7, 10, 13, 24.

Паробок Д. О. Правовое регулирование финансовой помощи беженцам и перемещенным лицам во времена Освободительной Борьбы (1917–1921 гг.)

Исследованы усилия украинских правительств времен Освободительной Борьбы 1917–1921 гг., направленные на предоставление финансовой помощи беженцам и перемещенным лицам, в том числе правовое регулирование указанных вопросов. Проанализирован исторический опыт оказания помощи беженцам.

Сформированы практические рекомендации для современных украинских властных структур по оказанию финансовой помощи беженцам и перемещенным лицам с учетом исторического опыта решения нормативно-правового регулирования таких вопросов.

Ключевые слова: *Освободительная Борьба 1917–1921 гг., украинское законодательство времен Освободительной Борьбы, беженцы, исторический опыт правовой регламентации помощи беженцам, финансовая помощь.*

Parobok D. O. Legal regulation of financial support to refugees and displaced persons in the period of Liberation Struggle (1917–1921)

As a result of Russian annexation of Crimea (2014) and creation due to assistance of Russian curators so called Luhansk and Donetsk People's Republic number of Ukrainian citizens forced to leave their homes, in summer 2015 surmounted 2 million people. Ukraine became the ninth country in the world according to the number of internally displaced persons.

Support of these forced refugees including psychological, moral, financial, medical, etc., comprises an undisputed duty of Ukraine, its authorities, public and civil non-governmental organizations and all citizens.

During its history Ukraine faces the problem refugees support not for the first time. Given the situation in modern Ukraine, analysis of historical experience of solving of legal regulation of financial support of refugees and displaced persons is extremely important.

Many researchers have been engaged in survey of refugees and displaced person's welfare, but most studies are of historical in nature. The article focuses on the analysis of primary sources.

The goal of the article is a reflection and analysis of the historical experience of Ukraine to support large number of internal refugees, primarily associated with times of World War I (1914–1918), and the Civil War of 1917–1921, which took place in Ukraine in the form of liberation struggle for independence

and sovereignty. This historical experience is worth to be considered in details, and to be properly assessed, including not only financial but also legal assessment. Perhaps some aspects of this experience will be eligible for the new historical conditions – in terms of practical recommendations to current Ukrainian authorities.

In the article there have been researched the efforts of Ukrainian governments of the times of liberation struggle of 1917 – 1921, aimed at providing financial support to refugees and displaced persons, including legal regulation of these issues. There have been analysed the historical experience of the refugee's support. There have been articulated practical advices for nowadays Ukrainian authorities regarding provision of financial support to refugees and displaced persons.

Key words: Liberation Struggle of 1917–1921, Ukrainian legislation of Liberation Struggle era, refugees, historical experience of legal regulation of support of refugees, financial assistance.

Стаття надійшла 5 квітня 2016 р.

УДК 355.01–025.26(470+571–651.1:477–651. 2)"2014"

О. В. Пулим

АНТИПРАВОВА, АНТИГУМАННА СУТНІСТЬ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Проаналізовано агресивну політику Російської Федерації проти України, в якій важливу роль відіграє гібридна війна, що пов'язана з сепаратизмом, тероризмом, іншими антидержавними злочинними формуваннями, діяльність яких на території суверенної України спрямована на дестабілізацію соціально-економічної та політичної ситуації в Україні, а в перспективі – ліквідацію її як суверенної незалежної держави.

Установлено, що гібридна війна – це комплекс політико-ідеологічних, економічних, військових, терористичних, сепаратистських, бандитсько-диверсійних акцій, спрямованих на досягнення геополітичної стратегії Росії, поступового розчленування території України на окремі частини типу «Новоросії» і приєднання їх до Російської Федерації. Визначено, що головним завданням ЗМІ у гібридній війні є інформаційно-ідеологічна підтримка антидержавного, антиправового сепаратистського руху на Сході України.

Ключові слова: держава, політика, гібридна війна, право, агресія, злочин, гуманізм, сепаратизм, тероризм, ідеологія, пропаганда.

Постановка проблеми. Серед проблем, які нині особливо актуальні для світової спільноти, є конфлікти, війни, тероризм.